

AHLÂK FELSEFESİNDE DOĞALCILIK NEDİR? NE DEĞİLDİR?*

Adnan Onart

«Uzay çağı» diye adlandırılan günümüzde büyük bir aykırılıkla karşı karşıyayız : Bilim, tarihinde hiç görülmemiş bir hızla gelişir, gerek kuram gerek uygulamada ancak bilim-kurgu yapıtlarında tasarlanabilecek aşamalara varırken, bilime karşı duyulan güvensizlik de bu inanılmaz gelişimle birlikte artıyor. Bilimle tekniğin akıl almaz hızla gelişmesi, bilime tekniğe olan güveni günden güne arttıracığı yerde, temelden denebilecek bir ölçüde sarsıyor. Belki konunun ayrıntılarına girilecek, bilimin, tekniğin getirdiği yeni sorunlar (çevre kirlenmesi, nüfus patlaması,...) göz önünde tutulacak, bilimle tekniğin altından kalkamadığı sorunlar (savaş, şiddet eylemleri, geri kalmışlık, açlık...) anımsanacak olursa, bu aykırılık çarpıcılığını biraz olsun yitirecektir. Ancak durum yine de düşündürücüdür : günümüzün insanı uzayın en uzak köşelerine ulaşmak kadar Ortaçağ karanlığına geri dönmenin özlemi içinde gibidir. Akim başarılarının akıl almaz bir düzeye eriştiği şu günlerde akıl-dışı olana eğilim gittikçe yoğunluk, gittikçe yaygınlık kazanıyor : Uzak Doğu dinlerine duyulan ilgi, LSD bir yanda, en acımasız şiddet eylemleri, sonu gelmez savaşlar, ultra modern işkence yöntemleri öte yanda. Günümüz bir bilimsel araştırma, düşünsel tartışmadan çok, gerçeklikten kaçma, zor kullanma dönemi olarak tarihteki yerini alıyor.

Bu aykırı durumun felsefeye, özellikle de ahlâk felsefesine yansıdığını sanırım, söylemeye bile gerek yok. Temel özelliği akla dayalılık olan felsefede bu aykırılık daha da çarpıcı bir görünüm

* Bu yazı, Adnan Onart'ın «*Ahlâk Felsefesinde Doğalcılık - Hobbes, Schlick*» başlığını taşıyan doktora tezinin giriş ile sonuç bölümlerinden kendi içinde bir bütünlüğü olacak biçimde seçilmiş parçalardan oluşmuştur.

alıyor. Bir kere bilim-teknik çağı olan günümüzde bilime karşı çıkan, bilime sırt çeviren felsefe akımları hiç de az değil. Özellikle ahlâk felsefesi sorunlarına bilimin bir çözüm getirebileceğine neredeyse inanan yok gibi. Öyle ki ahlâkta bilimin de söyleyecek sözü olduğunu savunan anlayışa «doğalcılık» denecek olursa, günümüzün ahlâk felsefelerinin çoğunun doğalcı olmayan bir yönelimde olduğu rahatlıkla söylenebilir. Doğalcılığa karşı çıkışa en belirgin örnek herhalde varoluşçuluktur. Varoluşçuya göre insanı anlamada, yaşamamıza yol göstermede bilime pek bir iş düşmez. Varoluşçuya göre insanın bir özü, bir doğası yoktur. İnsan önce varolur, sonra bir öz, bir doğa kazanır. Üstelik bütün bunlar akıl-dışı bir gelişim içinde olup biter. İnsanın neyi seçeceği, neyi isteyeceği, neyi hoş bulacağı, neden mutlu olacağı baştan bilinemez. İnsan kendi yıkımına yol açacak en korkunç davranışlarda bile bulunabilir. İnsan akıl-dışı anlık seçmelerle yaşamını örer. Bu seçmelerde akla, bilime bir yol göstericilik düşmez, düşemez.

Akıl-dışı bir felsefe olan varoluşçuluğun bilime karşı çıkışı kendi içinde yadırgatıcı görülmeyebilir. Ancak asıl düşündürücü olan «bilimsel» ya da «bilime saygılı» olma eğilimindeki birtakım felsefe akımlarının bu bilime karşı çıkışı varoluşçulukla paylaşmasıdır. Görüşlerinin bilimsel bir felsefe oluşturduğunu öne sürmekle yetinmeyip doğrudan doğruya bir bilim olduğunu söyleyen kimi Marxçılar, insanlar arasındaki ahlâk sorunlarının, ahlâksal çatışmaların düşünsel tartışmalar, bilimsel araştırmalar ya da teknikteki gelişmelerle değil, bilinçli bir zor kullanma ile ortadan kalkacağını öne sürmez mi? Belki konu inceden ele alınırsa, ahlâk konularında bilime yine de temelde bir yer vermek isteyen Marxçıların bulunduğu görülebilir. Nitekim tarih felsefesi göz önünde tutulacak olursa Marxçılığın göreci-evrimsel bir ahlâk anlayışını savunduğu görülebilir. Gerçekte ahlâkla ilgili toplumbilimsel çalışmalar büyük ölçüde Marxçı felsefe çerçevesinde başlamıştır. Marxçıya göre gerçekte tek tek sınıfların ahlâklarından söz etmek gerekir. Bunlardan biri ötekine indirgenemez. Bu bakıma çatışmaları değerlendirmek üzere genel geçer bir ahlâk düzeni söz konusu değildir. Olsa olsa tek tek dizgelerin kendi içinde tutarlılığı soru konusu yapılabilir. Ama bunun yanında Marxçı ahlâk felsefesi içinde tarihsel gelişme açısından bir üstte saymadan söz edilebilir. Bu evrimsel ahlâk fel-

sefesine göre evrimin daha ileri aşamasında geçerlik kazanan bir ahlâk dizgesi daha öncekilere oranla daha üstte görülebilir. Ne ki bu tartışmalı bir konudur : Tarihte bir evrimden — hele ahlâk açısından — gerçekten söz edilebilir mi? Böyle bir evrim varsa, bu evrimin bir aşamasını bir başkasından ahlâk açısından daha ileri saymanın ölçütü nedir? Böyle bir ileri saymada ahlâksal bir değerlendirme söz konusu değil midir? Ayrıca şu noktayı da gözden yitirmemek gerekir : Pek çok Marxçı için tarihsel evrim, kendiliğinden, daha doğrusu yalnız bilim ya da teknikteki gelişmelerle değil, zor kullanmalarla, silâhlı çatışmalarla yürür. Bu bakıma pek çok Marxçıya göre insanlar arasındaki ahlâksal anlaşmazlıkları çözmenin yolu düşünsel tartışmadan, bilimsel araştırmadan geçmez gibidir.

Öte yandan bilime saygılı felsefeler sayılan mantıkçi pozitivism ve analitik felsefe çevrelerinde de ahlâk felsefesi konularında bilimi yetke saymayan eğilimler oldukça ağır basmıştır. Örneğin analitik yaklaşımlı sezgicilere göre (Moore, Prichard, Ewing) göre ahlâk yargıları doğal olmayan özellikleri dile getiren tümcelerdir. Buyrukçu-duygucular ise (Carnap, Ayer, Reichenbach, Stevenson) ahlâk yargılarını duygu-dışlaştırmalar ya da buyruklar olarak anlarlar. Her iki anlayış içinde de (yani sezgicilere göre de buyrukçu-duyguculara göre de) ahlâk yargılarının önemli bir özelliği bilim önermelerinden ayrı oluşlarıdır. Gerçi sezgiciye göre ahlâk yargıları bürdiesel kipte önermeler olarak görülebilir. Ama bu önermenin bildirmediği, deneysel olmayan, doğal olmayan bir özelliktir. Buyrukçu ya da duygucular ise ahlâk yargılarının bir önerme bile olmadığını savunur. Bunlara göre ahlâk yargıları bir şey bildirmez, ancak duyguları dışa vurur ya da buyruklar iletir. Bu bakıma ahlâk yargılarının doğruluğu ya da yanlışlığından söz etmenin bir anlamı yoktur. Sezgiciye görede duygucuya göre de bilimin (yalnız bilimin değil felsefenin de) ahlâkta yapacağı pek bir iş yoktur. Nitekim analitik felsefe çevrelerinde ahlâk konusunda yapılan çalışmaların büyükçe bir bölümü, ahlâkla ilgili olarak felsefenin ya da bilimin bir iş başaramayacağını, bilimsel ahlâk diye bir ahlâk olamayacağını göstermeye ayrılmıştır. Bilimsel ahlâkın bir başka adının ahlâk felsefesinde doğalcılık olduğu göz önünde tutulursa, doğalcı ahlâk felsefelerini çürütmek, doğalcıyanıltıyı sergilemek için yapılan ça-

hşmaların da bu yönde, yani ahlâkta bilimin bir yeri olmadığını belgelemeyi deneyen çalışmalar olduğu ortaya çıkacaktır. Bir incelemecinin söylediğine göre (G.J. Warnock; *Contemporary Moral Philosophy*, MacMillan, 1970) analitik tutumdaki felsefe çevrelerinde doğalcılığın bir yanıtı olduğu, bilimsel bir ahlâkın olamayacağı öylesine apaçık sayılmıştır ki, ahlâk felsefesinde doğalcılığın ne olduğu, ahlâkın nasıl bilimsel olacağının doyurucu biçimde sergilenmesi bile pek gerekli görülmemiştir. Bu çevrelerde — belki de küçük düşmemek kaygısıyla olacak — açıkça «doğalcı» olduğunu söyleyen bir filozofa da pek rastlanmıyor. İşte bundan ötürü de «doğalcı» olduğunu söyleyen bir filozofa da pek rastlanmıyor. İşte bundan ötürü de «doğalcılık»ın ya da ahlâkta bilimselliğın ne olacağı açık olarak ortaya çıkmıyor.

Bütün bunlar göz önünde tutulunca, ahlâk felsefesinde doğalcılık ya da ahlâkta bilimsellik özel bir ilgi çekicilik kazanıyor. Cürütülmüş olduğu bilime saygılı felsefe çevrelerinde bunca apaçık sayılan, tanıtılması bile gerekli görülmeyen «ahlâk felsefesinde doğalcılık» nedir? Bu soru gerçekte şunlarla da sıkı sıkıya bağlantılı : Ahlâkta bilimsellik ne anlama gelir? Ahlâk sorunlarını çözme ya da ileri götürmede bilimin yardımı olabilir mi? Olabilirse hangi sorunlarda, ne gibi yönlerde yardımcı olabilir? Bu gibi soruların ayrıntılı olarak ele alınması, ahlâk felsefesine bilimsel açıdan yaklaşmanın üstünlüklerini de eksikliklerini de ortaya koyacak, bilim ve ahlâk felsefesi arasındaki ilişkileri açığa çıkaracak, aynı zamanda da bilimselliği küçümseyen bir bilim çağı olan günümüzü daha iyi kavramaya da olanak sağlayacaktır. Ama şunu hemen belirtmeli : bu çalışmanın böyle bir iddiası yok, bu çalışma yalnızca bu sorunlara giden yolu açmayı denemekle yetiniyor.

Günümüzün ahlâk felsefeleri konusunda söylenenler, doğalcılığın ne gibi bir tutum, bir anlayış olduğu, ama daha açık olarak ne gibi bir tutum ya da anlayış olmadığı konusunda birtakım ipuçları sağladı. Az önce söylenenlerden anlaşılacağı gibi ahlâk felsefesinde doğalcılık herşeyden önce bilimi küçümseyen, akıl-dışı felsefelerin karşısında yer alan bir görüş; ahlâk sorunlarını çözmede insan aklının yol göstericiliğine güvenen, bilime söz hakkı tanıyan bir ahlâk felsefesi anlayışıdır. Ama ahlâk felsefesinde doğalcılık, doğal bir yaşama tutumu öneren, ahlâklı davranmanın doğaya uygun davran-

ma olduğunu söyleyen ahlâk öğretileriyle özdeş sayılmamalıdır. Herakleitos'la başlayıp Stoa'yla doruğuna ulaşan bu öğretilerde «doğa» ya da «doğal» sözcükleri değersel bir boyut taşır; bir davranış ya da tutumun doğal olması, değerli, başka türlü davranışlara oranla üstün olması anlamına gelir. «Ahlâkta doğalcılık» (ahlâk felsefesinde değil) diye âdlandırılacak bu öğretilerde «doğal» olan, genellikle akla uygun olanla Tanrısal olanla sıkı sıkıya bağlantılıdır. Bu öğretilere göre ahlâklı davranan kişi akla uygun, ama evrene egemen olan doğal-üstü bir akla, daha açık bir deyişle Tanrı'nın buyruklarına uygun bir biçimde davranmaktadır. Bütün bunlardan anlaşılacağı gibi dinsel-metafizik bir renk taşıyan ahlâkta doğalcılık ile ahlâkta bilimselliği savunan ahlâk felsefesinde doğalcılık arasında aracısız bir yakınlık olmadığı açıktır. Ahlâk felsefesinde doğalcılığın ayrı tutulması uygun olan ikinci bir anlayış, insanın doğal olarak ahlâklı olduğunu, ahlâkın toplumsal değil, doğal bir kurum diye görülmesi gerektiğini söyleyen anlayıştır. Bir ad vermek için «doğadan ahlâklılık anlayışı» denebilecek bu görüşle ahlâk felsefesi arasında gerçi bir yakınlık görülebilir; genellikle doğadan ahlâklılık anlayışından yana olanların çoğu, ahlâk sorunlarına bilimsel bir açıdan yaklaşmayı önerebilir. Ama şurası açıktır ki ahlâk sorunlarına bilimsel açıdan yaklaşmanın gerekli koşulu ahlâkı — toplumsalın karşısı olarak — doğal bir kurum diye anlamak değildir. Ahlâk felsefesinde doğalcılığın sözünü ettiği doğallık, olsa olsa doğal-üstünün karşısı olan bir doğallıktır.

Ahlâk felsefesinde doğalcılığın ne anlama geldiğini daha yakından görebilmek için, ahlâk felsefesinin ne olduğunu, ahlâk felsefesinin ne gibi sorunlar üzerinde çalıştığını açığa çıkarmak gerekiyor. Genellikle ahlâk felsefesi sorunları üç ayrı tür altında toplanabilir :

- 1) Normatif sorunlar
- 2) Betimsel sorunlar
- 3) Dilsel-mantıksal sorunlar

Normatif sorunlar olanla değil, olması gerekenle, olgularla değil, değerlerle, normlarla ilgili olduğu söylenegelelen sorunlardır. Bu sorunlar üzerinde çalışırken — yine yaygın söyleyişle — insanın nasıl davrandığı değil, nasıl davranması gerektiği araştırılır. «Han-

gi davranış biçimleri ahlâklı sayılmalıdır?» bu tür sorulara bir başka örnektir. Bu örneklere şunlar da eklenebilir : Yaşamımızda gözetilen ereklerden hangileri iyi, hangileri kötüdür? Ne gibi kişilik özelliklerine erdem denir? Toplumun ne biçimde düzenlenmesi daha doğrudur? Betimsel sorunların normatif sorunlara karşıt olarak yalnızca olanla, olgularla, gerçek davranışlarla ilgili olduğu söylenir. İnsanların ahlâksal (yani ahlâka uygun ya da aykırı) davranışlarıyla ilgili bilgiler toplamaya yönelik bilimlerin sorunları bu türdendir. Belli bir toplum ya da çağın ahlâkını incelemeyi amaçlayan bilimlerin soruları bunlara örnek olarak anılabilir : Güney Amerika budunlarında değiş-tokuş ahlâkı. Eskimolarda dostluk anlayışı. XVII. yüzyıl Osmanlı toplumunda kadın erkek ilişkilerini düzenleyen ahlâk kuralları. Ancak ahlâkla ilgili bilimsel çalışmalarda nedensel açıklamaların da söz konusu olabileceğini hiç bir biçimde gözden kaçırmamalı. Bu durum gerçekte budun-betim ya da tarihten çok toplumbilim ya da ruhbilim çalışmalarında açık olarak görülür : İnsanı ahlâklı olmaya ya da ahlâksızlığa götüren etmenler nelerdir? Hangi güdüler ahlâksal davranışlarda etkilidir? Çevrenin, ailenin, eğitimin ahlâk üzerine etkilerini ya da çocuğun zihinsel gelişimi ile ahlâksal davranışları arasındaki ilişkileri konu edinen çalışmaların sorunları hep bu türdendir. Dilsel-mantıksal sorunlara örnek olarak herşeyden önce ahlâk felsefesinin yöntemiyle ilgili sorular anılabilir : Ahlâk felsefesinin sorunları nelerdir? Sorunlarını işlemek için ahlâk felsefesi nasıl bir yöntem kullanır? Ahlâk felsefesi, sorunlarını işlerken bilimden yararlanabilir mi? Yöntem sorunlarının yanında ahlâk kavramlarının anlamını konu edinen sorunlar da dilsel-mantıksal sorunlardır. Örneğin : «Ahlâklı» nitelemesinin anlamı nedir? «İyi» ne demektir? «Doğru» ya da «ödev» ne anlama gelir? «Ödev» ya da «doğru» anlamca «iyi»ye indirgenebilir mi? Ahlâk kavramları ahlâksal olmayan kavramlara geri götürülebilir mi? Ahlâk yargılarında dil nasıl bir kullanımdadır? Ayrıca dar anlamda ahlâk kavramı olmadan, ama ahlâkla sıkı ilgisi olan kavramlar da bu tür sorularla işlenebilir : İnsanın özgür olması ne anlama gelir? «İstenc» ne demektir? İstencin özgürlüğünden söz edilebilir mi? «Sorumluluk» sözcüğünün anlamı nedir? Dilsel-mantıksal sorunların önemli bir bölümü de temellendirme ile ilgilidir : Ahlâkta «temellendirme» ne demektir? Ahlâksal temellendirme ile bilgisel belgeleme arasında bir koşutluk var mı-

dır? Ahlâksal temellendirme ahlâksal olmayan bir temellendirme ile sürdürülebilir mi? Bilimsel açıklamaların ahlâksal temellendirmeye bir katkısı olabilir mi?

Ahlâk felsefesinin belli başlı sorun türleri böylece ortaya konduktan sonra şu sorular artık rahatlıkla ele alınabilir : Ahlâk felsefesinde doğalcılık hangi türden sorunlarla ilgilidir? Doğalcı hangi ahlâk felsefesi sorunlarına bir çözüm getirmeyi denemektedir? Ahlâk felsefesinde doğalcılığın genel olarak ahlâk felsefesi sorunlarının bilimsel yöntemle ele alınması gerektiğini savunan bir görüş olduğu göz önünde tutulacak olursa, doğalcılığın yöntemle ilgili bir anlayış olduğu hemen ortaya çıkar. Nitekim kimi doğalcılara göre ahlâk felsefesi deneysel bir bilimin dalı durumundadır. Daha açık bir deyişle ahlâk sorunları konusunda asıl yetkili olan felsefe değil, bilimlerdir. Sözel gelişimi ahlâk sorunlarını daha ileri götürecektir olan ruhbilimdir, toplumbilimdir. Ama bir filozofu doğalcı saymak için, filozofun böylesine köktenci bir tutumda olması gerekli değildir. Ahlâk sorunları konusunda felsefeye birtakım görevler düştüğünü, ama bu sorunları çözmede bilimlerin önemli katkısı olacağını savunan filozoflar da ahlâk felsefesinde doğalcı sayılabilir. Şurası açıktır ki ister dar ister gevşek biçimde anlaşılсын doğalcılık herşeyden önce ahlâk felsefesinin yöntemi ya da daha doğru olarak ahlâk sorunlarını çözmede uygulanacak yöntem konusunda bir görüştür. Yöntem konusu ise az önce görüldüğü gibi dilsel-mantıksal sorunlar arasında yer alır. Bundan da anlaşılacağı gibi ahlâk felsefesinde doğalcılık, herşeyden önce mantıksal-dilsel sorunlarla ilgili bir tutumdur.

Gerçekte ahlâk felsefesinde doğalcılığın dilsel-mantıksal sorunlarla ilgili oluşu yalnızca doğalcılığın yöntem konusunda bir görüş olmasından gelmez. Doğalcıda ahlâk felsefesi sorunlarını bilimsel bir yöntemle ele almak için yatkınlık yaratan — mantıkça — doğalcının ahlâksal kavramların anlamı konusundaki görüşüdür. Ahlâk felsefesinde doğalcı olan bir düşünürün belki de en belirleyici özelliği ahlâksal kavramların ahlâksal olmayanlara geri gidebileceğini, ahlâksal kavramların ahlâksal olmayanlarla tanımlanabileceğini savunmasıdır. Gerçekte doğalcı kimi kavramların — en azından başlangıçta — ahlâksal kavramlar diye görülebileceğini yadsımaz. Örneğin en kökten doğalcı bile «iyi insan» sözünde geçen «iyi» nitelimesinin ahlâksal bir kullanımda olduğuna karşı çıkmayacaktır.

Ancak doğalcı, bu ahlâksal «iyi»nin ahlâksal olmayan bir «iyi»ye («iyi ayakkabı», «iyi tencere», «iyi cevap» sözlerindeki türden bir «iyi»ye) geri gidebileceği inanışmdadır. Örneğin bir doğalcı «iyi insan» sözünün son çözümlemede «sevilen insan» anlamına geldiğini savunabilir. Kavramlar için tanıtılan bu tutumun yargılar için de söz konusu olduğunu belirtmeye bile gerek yok. Bir örnek olarak «yalan söylemek kötüdür» yargısını doğalcı, «yalan söylemek genellikle onaylanmaz» biçimde yorumlayabilir. Buna dayanarak da denebilir ki doğalcı için ahlâk yargılarında kullanılan dil, özel bir kullanımda değildir; daha doğru bir deyişle doğalcıya göre ahlâk yargıları belli nesne ya da davranışların belli — ahlâksal olan, ama ahlâksal olmayanı geri götürülebilir — özellikleri taşıyıp taşımadığını bildirir. Bu bakıma doğalcı ahlâk yargılarında dilin daha çok bildirsel bir kullanımda olduğunu savunuyor gibidir. Daha önce de söylendiği gibi, doğalcıyı ahlâk felsefesi yöntemi konusunda bilimsellikten yana olmaya götüren en başta anlam konusunda böyle bir anlayışta olmasıdır. Ahlâk kavram ya da yargılarının ahlâksal olmayan kavram ya da yargılara geri gittiğini savunan doğalcı, ahlâk sorunlarının bilimlerce ele alınmasında hiç bir engel görmeyecektir. Ancak konuya biraz daha yakından bakılacak olursa doğalcıyı bilimsel yaklaşımı benimsemeye götürenin temellendirme konusundaki görüşleri olduğu da söylenebilir. Ne ki doğalcının temellendirme görüşünü belirleyen yine anlam konusundaki görüşüdür. Doğalcı ahlâksal olanın ahlâksal olmayanı geri gittiği inanışı içinde olduğu içindir ki, ahlâksal temellendirmenin de bilimsel yöntemlerle bir yakınlık içinde olduğunu savunabilmektedir. Ahlâkın kendi içine kapalı, özerk bir alan olduğu düşüncesine yanaşmayan doğalcı, temellendirme gibi bir ahlâk felsefesi sorununun da bilimsel yoldan ele alınabileceğine inanır. Temellendirme konusunda da köktenci olan ile köktenci olmayan doğalcılardan söz edilebilir. Köktenciler ahlâkta temellendirme diye bir özel işlemin olmadığını, yapılacak olanın yalnızca bilimsel belgelemeler olduğunu savunurlar. Daha gevşek anlamda doğalcılar ise ahlâksal temellendirme diye bir işlemin olabirliğini yadsımaz, ancak bu işlemin ahlâksal olmayan bir düzeyde sürdürülmesi gerektiğini düşünürler. Bilimsel açıklamaların ahlâksal temellendirmeyi de kapsadığını söylemeyen, ama bilimsel açıklamaların ahlâksal temellendirmeye yalnızca bir katkısı olduğunu söyleyen filozoflar da doğalcı diye nitelenebilir.

Doğalcılığın ne türden ahlâk felsefesi sorunlarıyla ilgili olduğunu tam bir açıklıkla ortaya koyabilmek için şimdi şu noktaları dikkatle incelemek gerekiyor : Gerçekten de doğalcılık yöntem, anlam, temellendirme sorunlarıyla ilgilidir. Oysa yöntem, anlam, temellendirme sorunları, dilsel-mantıksal türden sorunlardır. Öyleyse doğalcılık dilsel-mantıksal türden sorunlarla ilgilidir. Dahası : bu sonuca dayanarak dilsel-mantıksal sorunlar konusunda bir görüşü olmayan düşünürlerin doğalcı olamayacağını mı söyleyeceğiz? Bu noktaları aydınlığa çıkarmanın tek yolu, dilsel-mantıksal ahlâk felsefesi sorunlarına biraz daha yakından bakmak olacak. Dilsel-mantıksal türden diye nitelenen ahlâk felsefesi sorunlarına yoğun ya da sistemli ilgi ancak XX. yüzyıl başlarında oluşmuştur. Ahlâk felsefesi tarihinde XX. yüzyıl başlarına gelinceye dek ağır basan sorunlar daha çok normatif türden sorunlardır. Ancak bu, dilsel-mantıksal sorunların hiç ele alınmadığı anlamına gelmemeli. Örneğin Platon (özellikle Sokratik diyaloglarında), Aristoteles, Hobbes, Hume dilsel-mantıksal sorunlar konusunda ilgi çekici görüşler ortaya atmış filozoflardır. Ne ki bu filozofların ahlâk anlayışları bütün olarak göz önünde tutulduğunda normatif kaygıların çok daha temelde bulunduğu açıkça görülecektir. Ayrıca ahlâk felsefesi tarihi boyunca betimsel çalışmalara da anılmaya değer bir yer verildiği unutulmamalıdır. Ancak XX. yüzyılın başlarında G. E. Moore'un «iyi dediğimiz zaman ne demek isteriz?» türünden bir soru ortaya atmasıyla ki, dilsel-mantıksal sorular ağırlık kazanmaya, felsefe ilgilerin odak noktasında yer almaya başlamıştır. Gerçekte bu duruma hiç şaşmamak gerekir; çünkü dilsel-mantıksal denen bu sorunlar ikinci bir konuşma düzeyinde yer alan sorunlardır. Bu sorunları ele alan filozof, gerçekte normatif sorunları yeniden, ama başka bir düzeyde dilsel-mantıksal açıdan ele almaktadır. Normatif sorunlarla ilgili sorunlar bir birinci düzey dilinde, bir nesne dilindeyse, dilsel-mantıksal sorunlarla ilgili sorunlar, bu birinci düzey dili ya da nesne diline ilişkin ikinci bir düzeyde, bir üst-dilde yer alır. Bunun içindir ki ahlâk felsefesinin dilsel-mantıksal sorunlarıyla ilgilenen dalına üst-ahlâk (meta-ethics) adı verilir. Bir örnek olarak «yurdu için ölmek kişinin temel ödevidir» sözünü ele alalım. Bu söz normatif bir söz olarak nesne dilinde yer alır. Gerçekten de belli bir nesnenin, bir davranışın «ödev olma» gibi bir özellik taşıdığını dile getirir. Buna karşılık «ödev» sözcüğü 'hoşlanmasak da yapma-

mız gereken' anlamına gelir» savı, dilsel-mantıksal bir savdır; bir sözcük ya da kavramın anlamına ilişkin bir öne sürmede bulunur. Bu ikinci sav, normatif sözlerle aynı dil düzeyinde yer almaz. Bu ikinci sav, «ödev» sözcüğünü kullanan bir dil düzeyinde değil, «ödev» sözcüğünü anan, konu edinen bir üst düzeyde bulunur. Bütün bunları göz önünde tutunca varılacak kanı şu olsa gerektir : mantıksal-dilsel sorunlar ya da savlar gerçekte normatif sorun ya da savlardan yapıca, dilsel düzey açısından ayrıdır. Ancak mantıksal-dilsel sorunlar konu edindikleri normatif sorun ya da savlara dayanır. Gerçekte dilsel-mantıksal sorun ya da savlar normatiflerin bir soyutlaması olarak da görülebilir. Örnek olarak bir düşünürün «doğru davranışlar toplumda onay bulan davranışlardır» dediğini düşünelim. Gerçekte bu sözden bir soyutlama yaparak, «toplumda onay bulma»nın ahlâksal bir anlamı olmadığını, bu bakıma bu düşünürün «doğru»yu ahlâksal olmayan bir biçimde anlamaya, ahlâksal ahlâksal olmayana geri götürmeye eğilimli olduğunu söyleyebiliriz. Gerçekten de normatif sorunlar üzerinde çalışan filozoflar hep dilsel-mantıksal düzeyde birtakım doğru-saymalarda bulunur. Örneğin «doğru»yu toplumda onay bulma diye anlama eğiliminde olan bir düşünür, «doğru»nun ahlâksal olmayan bir biçimde anlaşılabilirliğini doğru saymaktadır. Aynı biçimde temellendirme ile ilgili sorular yalnızca «temellendirme» sözcüğü konusuna sınırlanamaz. Felsefe tarihi boyunca filozoflar, «temellendirme» konusunda konuşmaktan çok, işbaşında birtakım temellendirme denemeleri yapmışlardır. Örneğin bencil bir ahlâk anlayışını bir insan görüşüyle temellendirmiş, ödev ahlâkını bir Tanrı görüşünde temellendirmeyi denemişlerdir. İşte bütün bunları yaparken, dilsel-mantıksal düzeyde «temellendirme» konusunda birtakım doğru-saymaları da olmuştur.

Gerçekten ahlâk felsefesi sorunlarını türlerine göre ayırmak son derece yararlıdır. Ancak bunların hem tarihsel hem de mantıksal olarak iç içeliğini gözden yitirmemek gerektir. Felsefe tarihi boyunca filozofların pek azı (hiç biri dememek için) bu sorun türlerini ayırt ederek konularına eğilmiştir. Genellikle ola gelen, bir filozofun çok önemli saydığı bir normatif soruna eğilmesi, bunu gerektirdiği ölçüde mantıksal-dilsel, yerine göre de betimsel sorunları ele almasıdır. Üstelik mantıksal-dilsel sorular ilkece nor-

matif sorunların ikinci bir dil düzeyinde işlenmesi anlamına gelmektedir. Bunun için doğalcılık öncelikle dilsel-mantıksal sorunlarla ilgili görülse bile, normatif sorunları ele alırken dilsel-mantıksal düzeyde doğru-saymaları belli bir yönde olan filozofları da doğalcı saymak uygun olacaktır.

Bütün bunlar göz önünde tutularak doğalcılık şu biçimde tanımlanabilir :

Ahlâk Felsefesinde Doğalcılık

1. ahlâksal kavramların, ahlâksal olmayanlara çevrilebileceğini
. daha doğrusu deneysel kavramlara geri gidebileceğini
2. ahlâksal temellendirmenin ahlâksal olmayan bir biçimde sürdürülebileceğini
. örneğin bilimsel açıklamaların ahlâktaki temellendirmeye bir katkısı olacağını
3. ahlâk sorunlarını bilimsel yöntemle ele almanın verimli olacağını

söyleyen ya da doğru sayan görüştür.

Ancak ahlâk felsefesinde doğalcı denemelerin tutumu daha iyi kavramak için çok önemli olduğu pek çok kişi tarafından söylenen, ama sistemli bir tanıtılması hemen hiç kimse tarafından yapılmamış olan «temellendirme» sorununa biraz daha yakından bakmak çok yararlı olabilir. Ahlâk felsefesinde temellendirme genel olarak bir haklı gösterme, bir belgeleme işlemidir. Nasıl bilgi konusunda bir inanışımı, bir savımı belgelemem istenirse, ahlâkta da ahlâksal yargılarımı temellendirmem, haklı göstermem, belgelemem istenebilir. Ne ki bilgi konularında bu belgelemenin nasıl yapılacağı iyi-kötü anlaşmaya bağlanmışken, ahlâkta değil temellendirmenin nasıl yapılacağı, temellendirilecek olanın ne olduğu, dahası temellendirmenin ne olduğu çok yoğun bir tartışma konusudur. Bu yoğun, karmaşık tartışma ortamında kişinin yolunu bulabilmesi için şöyle bir ayırım yapması yararlı olur. Ahlâkta temellendirilmesi söz konusu şu değişik şeyler olabilir :

1. Belli bir anlayışa göre ahlâklı davranmanın temeliendirilmesi
 . Sözelgesi «neden hoşlanmayı son iyi sayarak yaşayacak mışım?» sorusuna karşılık aramak bu türden bir çalışma olacaktır.
2. Genellikle ahlâklı davranmanın, ahlâklılığın temellendirilmesi
 . Örneğın «neden ahlâksız olmayacak da, ahlâklı davranacak mışım?» sorusuna karşılık aramak bu biçimde bir çalışma olacaktır.

Ancak her iki sorunda da söz konusu olan ortak bir nokta gözden kaçırılmamalıdır. Gerçekten her iki sorunda da belli bir ahlâk anlayışına ya da genellikle ahlâklılığa («neden ahlâklı olacak mışım?» diyerek) karşı çıkan birine, («çünkü...» biçiminde bir sözle) bir karşılık vermek söz konusudur. Buna göre temellendirme genel olarak ahlâklılığa karşı çıkana karşılık verme işlemi diye tanımlanabilir. Bu anlamda temellendirme, ahlâklılığın ahlâksıza ya da ahlâk-tanımaza karşı savunulmasıdır, diye de anlaşılabilir. İşte doğacı, ahlâklılığın savunmasını bilimsel yolla yapmak isteyen bir kişidir.

«Temellendirme» adı verilen bu savunma işleminin değişik soru sorma türlerine göre değişik biçimler aldığı gözden kaçırılmamalıdır : Normatif bir sorun olarak temellendirmede söz konusu olan daha çok belli bir ahlâk öğretisinin haklı gösterilmesi, bu öğreتيye göre davranmanın belgelenmesidir. Örneğın Epikurosçu bir filozof yalnız doğal ve zorunlu gereksinimleri karşılayarak yaşamayı temellendirmek, haklı göstermek denemesinde bulunabilir. Stoa'lı ise doğaya, akla Tanrı'ya uygun biçimde davranmanın temellendirilmesi için çaba gösterecektir. Ancak bunların yanında genellikle ahlâklılığın normatif açıdan temellendirilmeye çalışılmasının da söz konusu olabileceğini unutmamak gerekir. Betimsel düzeyde temellendirme, bir nedensel-güdüsel açıklama sorunu görünümünü kazandırmaktadır. Burada da belli bir normatif öğreتيye uygun davranmanın nedenleri araştırma konusu yapılabilir. Örnek olarak : Epikuros'u su ve ekmele yetinerek yaşamaya götüren etmenler nelerdi? Stoa'lılar hangi tarihsel koşullardan ötürü doğal bir yaşamadan yana çıkıyorlardı? Ancak bunların yanında belli bir öğreتيye göre değil

de — böyle bir ayırımı yapmak çok güç olmakla birlikte — şu ya da bu öğretiyeye bağlı olmadan genellikle ahlâklı davranmanın nedenleri araştırılabilir. «İnsanları ahlâklı denen davranışlarda bulunmaya götüren güdüler, etmenler nelerdir?» sorusu bu türden bir çalışmaya örnektir. Dilsel-mantıksal bir sorun olarak temellendirme gerçekte öncelikle normatif, ama bunun yanında betimsel temellendirme sorularını konu edinir. Örnek olarak : Ahlâkta temellendirme ne demektir? Ahlâkta temellendirilecek olan nedir? Ahlâksal temellendirme ahlâksal olmayan bir biçimde sürdürülebilir mi? Betimsel açıklamaların normatif temellendirme işlemine bir katkısı var mıdır? Ahlâk felsefesinde doğalcılık, öncelikle dilsel-mantıksal temellendirme sorunları karşısında bir tutum olarak belirir. Doğalcıya göre ahlâksal temellendirme, ahlâksal olmayan bir biçimde sürdürülebilir; betimsel açıklamaların normatif temellendirmeye bir katkısı vardır. Bu savları ile doğalcı, temellendirme sorununda da normatif konulara betimleyici sorunları ele alarak yaklaşmayı öneren bir yöntem anlayışı içindedir. Ancak genel olarak söylendiği gibi temellendirme sorununda da doğalcılık yalnız mantıksal-dilsel sorunlara sınırlanamaz. Daha açık bir deyişle temellendirme sorunuyla ilgili olarak da belli doğru saymaları olan filozofları doğalcı diye nitelenebilir. Bu bakıma normatif temellendirmeleri betimsel açıklamalar yardımıyla yapan, ahlâksal temellendirmeleri ahlâksal olmayan temellendirmelere geri götüren filozoflar da, mantıksal-dilsel düzeyde bir görüş ortaya koymasalar bile doğalcı diye nitelenebilir.

Ahlâk felsefesinde doğalcılığın ya da bilimden yanahğın XX. yüzyılda neden küçümsendiği, çağımızın değişik özelliklerine bakarak kolaylıkla anlaşılabilir. Ama bunun yanında felsefe-içi birtakım gerçekler de ortaya konabilir : Genellikle doğalcı, ahlâk felsefesi sorunlarına çözüm getirmek şöyle dursun, bu sorunları anlamamak, görmemek gibi (örtük ya da açık) bir suçlama karşısındadır. Pekçoklarmca ahlâk felsefesinde doğalcı olmak ahlâk felsefesi yapmamak, ahlâk sorunlarını bir yana bırakmak demektir. Doğalcının neden böyle bir suçlama ile karşı karşıya kaldığını belirlemenin en uygun yolu, temellendirme sorununa biraz daha yakından bakmaktan geçer. Genellikle temellendirme sorunuyla ilgili olarak yapılagelen bir ayırım vardır. Denir ki ahlâkta temellendirme deyince soru

konusu olan tekil yargılar değildir. Örneğin «Ali'nin Veli'ye yalan söylememesi gerekir» ya da «Ali'nin çalışkan olması iyidir» türünden bir yargının nasıl temellendirileceği soru konusu değildir : çünkü bunların nasıl temellendirileceği oldukça açıktır. Burada yapılması gereken bu tekil yargıları, birtakım tümel yargılara geri götürmektir. Örneğin «yalan söylememek gerekir» ya da «çalışkanlık iyidir» gibi daha genel yargılara. Tekil yargıların tümelerin bir özellemesi olduğu gösterilirse, bu tekil yargılar temellendirilmiş sayılacaktır. Üstelik temellendirilmesi sorun olan sıradan tümel yargılar da değildir; çünkü bunlar da daha tümel yargılara bağlanabilir. Örneğin «başkalarına zarar vermemek gerekir», «başkalarına yararlı olmak iyidir» gibi. Yalan söylemenin başkalarına zararlı, çalışkanlığın başkalarına yararlı olduğu gösterilirse bu tümel yargılar da temellendirilmiş olur. Oysa asıl tartışmalı olan daha başka bir ahlâksal yargıya geri gitmeyen en tümel yargıların temellendirilmesidir. Geleneksel deyişle tartışmalı olan son ilkelerin, araçların değil, amaçların, birşeyden ötürü iyinin değil, kendi başına iyinin, bir koşula bağlı olarak gerekirin değil de, salt gerekirin temellendirilmesidir. Oysa doğalcı bu güçlüğü bütünüyle gözden kaçırmaz gibidir. Doğalcı iyiyi bir şey için iyi olarak, amaçları araç olarak, gerekiri bir koşula bağlayarak temellendirmeyi dener. Üstelik doğalcı temellendirmenin ne olduğunu sanki bilincinde değil gibidir. Bu bakıma doğalcı, «neden '2 + 2 = 4' doğrudur?» sorusuna «çünkü öğretmenim öyle söyledi» türünden bir karşılık veren çocuğa benzetilir. Örneğin «neden yurdumuz için ölürüz?» sorusuna bir doğalcı «çünkü yurdumuz için ölmek düşüncesi hoşumuza gider» diye karşılık verebilir. Bu ise (böyle denegelir) soruyu, soruda sorulanın ne olduğunu anlamamaktır. Ahlâktaki temellendirmede istenen bir gerekçe verilmesidir. Oysa doğalcı bir gerekçe değil, güdüsel bir açıklama vermektedir. Bu bakıma doğalcının temellendirme soruna bir karşılık getirmesi şöyle dursun, daha bu sorunu anladığı bile söylenemez.

Bütün bu eleştiriler gerçekte «doğalcı yanıtı» sözü altında toplanabilir. Doğalcı olmayanlara göre doğalcılar, mantıksal bir yanıtıya düşmekte, öncüllerden çıkmayan bir önermeyi sonuç diye öne sürmektedirler. Nasıl

(1) Ankara Türkiye'nin başkentidir

Öyleyse

(2) Ankara Türkiye'nin başkenti ve en kalabalık kentidir. çıkarımı öncüllerde olmayan bir savı (Ankara'nın en kalabalık kent oluşunu) sonucunda öne sürdüğü için geçersiz bir çıkarımsa, aynı biçimde

- (1) Ahlâklı davranış ödeve uygun davranıştır
- (2) İnsanlar mutluluk getirecek yönde davranırlar
- (3) Ödeve uygun davranışlar mutluluğu arttırır

Öyleyse

- (4) İnsanların ahlâklı davranması gerekir

biçimindeki bir doğalcı çıkarım da, olması gerekeni, olandan çıkarmak istediğinden geçersizdir, bir yanıltıdır. Genel olarak söylenirken insan doğası ile ilgili betimlemelerden ahlâksal bir sonuç çıkarılamaz. Doğalcının sonucunda geçen «gerekir» ya da «olmalıdır» lar, yalnızca «dır»lı öncüllerden türetilemez.

Ahlâk Felsefesinde Doğalcılığın Değerlendirilmesine Doğru

Bütün bu noktalar böylece açığa çıkarıldıktan sonra temellendirme sorununda olsun, genellikle ahlâk felsefesinde olsun, doğalcı tutumun kısa bir değerlendirmesi yapılabilir. Ancak bu değerlendirmeyi gerçekleştirebilmek için de yine temellendirme sorununu tartışmanın odak noktasında tutmak ve şu noktaları gözden yitirmek gerekir : Ahlâksal ya da ahlâksal olmayan temellendirme hep bir karşılıkça bir karşılık vermek üzere yapılır. Bir karşılıkıcı ahlâklı davranmayı soru konusu yapmakta, ahlâklı davranmak için bir gerekçe görmediğini, ahlâksızlığın kendisine daha akıllıca görüldüğünü dile getirmektedir. Bu «karşılıkıcı» denilen ahlâk tanımazın sorusu «neden ahlâklı olacak mışım?» türünden bir meydan okumadır. Ahlâklılık yanlışı olan doğalcı ise «neden ahlâklıyız?» ya da «neden ahlâklı davranışlarda bulunuyoruz?» biçimindeki soruları ele alıp, bunlara bilimsel açıklamalarla karşılıklar vererek, bu karşılıkıcı karşılamaı denemektedir. Gözden yitirilmemesi gereken ikinci nokta şöylece belirtilebilir : Temellendirme sorunu daha çok ilke düzeyinde ele alınmalıdır. Temellendirilmesi söz konusu olan tek tek

davranışlar değil, genel olarak ahlâklı davranış ya da ahlâklı tutumdur. Ahlâk-tanımaz şu ya da bu bağlamda ahlâklı davranmayı değil, genel olarak ahlâklı tutum içinde bulunmayı soru konusu yapmaktadır. Bu bakıma doğalcının vereceği nedensel açıklamalar da somut ya da tekil birtakım davranışların değil, genel olarak ahlâklı tutuma ilişkin güdüsel açıklamalar olacaktır. Şu üçüncü noktayı da göz önünde tutmakta yarar vardır : Ahlâk-tanımazm karşı-çıkışına karşılık verme anlamından temellendirme bir akıl yatırma, bir düşünsel inandırma işlemidir. Doğalcı, ahlâklılığı temellendirmeyi denerken, bilimsel veriler yardımıyla ahlâk-tanımaza ahlâklı davranma yönünde ikna etmeyi de amaçlamaktadır. Bu üç nokta göz önünde tutulunca denebilir ki, ahlâk-tanımazm karşı-çıkışına karşılık bulabilmek için ilk yapılması gereken, karşıçıkışın ne adına yapıldığını açık bir biçimde saptamaktır. Gerçekte ahlâk-tanımaza belli bir insan doğasını ve belli bir ahlâklılık tanımını göz önünde tutarak karşıçıkışını yapar. Ahlâk-tanımaza göre insan, özçikarı ya da hoşlanmaları yönünde davranışta bulunur. Ahlâklı davranış ise kişinin değil de, toplumun istediği bir davranıştır. Belki de ahlâklı davranış özçikardan, hoşlanmalardan bağımsız, gereğinde bunlara karşı davranabilmektir. Buna göre ahlâk-tanımaza karşı-çıkışları şu biçimleri alacaktır : «Neden istediğim gibi değil de, başkalarının istediği biçimde davranacak mıyım?» ya da «neden özçikarıma ya da hoşlanmalarına uygun değil de, bunlardan bağımsız ya da bunlara aykırı bir biçimde davranacak mıyım?» Bu bakıma doğalcı, ahlâk-tanımaza bir karşılık verebilmek için ilk elde ahlâklılığın özçikardan ya da hoşlanmalardan bağımsız hele bunlara karşı bir davranış olmadığını gösterme durumundadır. Doğalcıya göre ahlâklılık ile özçikar ya da hoşlanma arasında anlamca bir bağdaşmazlık yoktur. Ahlâklı davranış, özçikar ya da hoşlanmadan bağımsız, hele hele özçikar ya da hoşlanmaya aykırı oluşuyla tanımlanamaz. Doğalcıya göre ahlâklı davranış örneğin istenilen davranış, başkasına saygılı davranış ya da kendine yapılmasını istemediğini başkasına yapmama ilkesine uygun davranış diye anlaşılabilir. Böyle anlaşılan davranışın özçikar ya da hoşlanmalardan bağımsızlığı ya da bunlarla bir çatışması söz konusu değildir. Doğalcı «ahlâklı» sözcüğünün anlamını böylece aydınlattıktan sonra, bu niteleme ile belirtilen davranışla ahlâk-tanımaza çıkış noktası yaptığı insan doğası ya da güdülenim yasası arasında bir çatışma, bir uyumsuz-

lık olmadığını gösterme durumundadır. Bu bütünüyle olgusal bir sorundur. Bu noktada doğacı, bilimsel verilerden, gözlemlerden, nedensel açıklamalardan yardım alacaktır. Daha açık bir deyişle doğacı, ahlâklı denilen (onaylanan ya da başkasına saygılı) davranışın özçıkara uygun olduğunu, hoşlanmalara götürdüğünü ortaya koymak, giderek bu türden bir davranışın insanın doğasına, davranış düzenliliğine daha uygun olduğunu göstermeye çalışacaktır. Bunda başarılı olduğu ölçüde ahlâk-tammazın karşıcıkışma karşılık bulmuş olacak, bu anlamda ahlâklılığın temellendirmiş sayılacaktır.

Görüldüğü gibi doğacılık, ahlâk-tanımazla aynı düzeyde tartışmayı — imgili bir deyişle karşısındakinin silâhıyla döğüşmeyi — kabul eden ahlâkçı bir tutumdur. Gerçekte ahlâk-tanımaz da bir anlamda doğacıdır. Ahlâk-tanımaz da insan davranışlarının bir düzenliliği, bir yasahlığı olduğunu, insan davranışlarının bir güdülenim yasasına bağlı olduğunu, başka bir deyişle insanın belli bir doğası ya da özü olduğunu varsaymaktadır. Ancak ahlâk-tanımaz bu davranış düzenliliği doğanın insanın ahlâklı davranmasını önlediğini, bu doğa açısından bakıldıkta insanın ahlâklı davranmasının hiç de yerinde olmadığını savunmaktadır. Hobbes ve Schlick gibi doğacılar ise ahlâk-tanımazm varsaydığı bu güdülenim yasasını, davranış düzenliliğini, insan doğası ya da özünü kabul etmekte, böylelikle de gerçek bir tartışmayı olanaklı kılmaktadır. Böylece karşıcıkışla karşılık aynı düzlemde yer almakta, daha açık bir deyişle ortak bir insan anlayışını çıkış noktası yapmaktadır. Görüldüğü gibi ahlâklı davranışları açıklamada başvuru olan güdülenim yasası bu tartışmada çok önemli bir yer tutmaktadır. Bu konum içinde ahlâk felsefesinde doğalcının yapması gereken, ahlâk-tammazın kabul ettiği insan doğasının ahlâklı davranışı engellemediğini, giderek ahlâklı davranışın bu doğaya çok daha uygun olduğunu, bu anlamda insanın özünü çok daha iyi gerçekleştirdiğini göstermek durumundadır. Doğacı için insan doğası açısından bakıldıkta uygun olan ahlâksız değil, ahlâklı tutumdur. İşte bütün bunları gösterebilmek için doğacı, «neden ahlâklıyız?» ya da «bizi ahlâklı olmaya götüren güdüler, bu güdüleri oluşturan etmenler nelerdir?», «neden ahlâklı kalırız?» türünden sorulara karşılık vermeye çalışır. Bütün bunlar ise, ruhbilim, toplum bilim, eğitimbilim verileriyle karşılığı bulunacak sorulardır.

Doğalcı bu karşılık bulma işleminde başarılı olabilirse, yaptığı temellendirme işlemi yalnızca bir açıklama değil, aynı zamanda akla uygun gerekçe verme de sayılabilir. Nitekim az önce söylendiği gibi ahlâk-tanımaz da doğalcı gibi belli bir insan doğası, bir davranış düzenliliğini kabul eder. Bu ise, insanın ereklerinin ne olduğu, ne yönde olduğu konusunda bir anlaşma demektir. Bilimsel verilere dayanarak insanın erekları üzerinde bu anlamda uzlaştıktan sonra, bu ereklere götüren araçlar üzerinde bir tartışma açılabilir. Doğalcı, ahlâklı davranışın insanın ereklarıne uygun araçları oluşturduğunu gösterirse, ahlâk-tanımaı ilkece inandırmış olur. Akıllılık açısından işe bakıldıkta denebilir ki, bir kişi belli erekları benimse-dikten sonra, bu ereklara götüren araçları da benimsemek durumun-dadır. Buna göre doğalcı yaklaşım içinde ahlâkta temellendirme, akıl yönünden temellendirme işleminden başka bir şey değildir. Ama yalnızca bu da değil; çünkü doğalcı bu gerekçelemede başarılı ol-duğu ölçüde aynı zamanda ahlâklı davranış için bir duygusal yürek-lendirme, bir uyarı da sağlamış olacaktır. Gerçekten de doğalcı, ahlâklı davranışın insan eğilimlerine uygun olduğunu gösterebilir-se, karşıcıkıcı yalnızca düşünce düzeyinde bu görüşe inanmayacak, aynı zamanda bu türlü davranış için duygusal bir eğilim de duy-maya başlayacaktır. İşte doğalcı bütün bu işlemleri, düşünsel ge-rekçe vermeleri, duygusal yüreklendirmeleri, ahlâktaki temellendir-meleri hep bilimsel açıklamalar yardımıyla yürütür. Ama doğalcı tutum, oldukça karmaşık bir tutumdur. Doğalcı, tartışmanın deği-şik aşamalarında değişik bakımlardan bilimsel verilerden yararlanabilir. Bu bakıma doğalcının ahlâksal temellendirmeyi bilimsel açıklamayla sürdürüşünü yalınkat olmayan bir biçimde tasarlamak gerekir. Ahlâktaki temellendirme ile bilimsel açıklama arasında çok yönlü ve karmaşık bir gidiş geliş olduğu unutulmamalıdır. Ahlâk felsefesinde doğalcının ahlâk-tanımaızm karşıcıkışma karşılık bul-ma, ahlâklı davranışa akla uygun gerekçeler verme anlamında ah-lâklılığı temellendirmesi, dayandığı bilimsel verilerin sağlamlılığına ve filozofun bunları ustalıkla kullanımına bağlıdır.

Ahlâk felsefesinde doğalcılık ya da daha özel olarak temellen-dirme sorununa doğalcı yaklaşım önemli iki özellik taşıır :

- 1) gerçekten tartışmaya yatkın bir tutum oluş,

2) bilimin ahlâkta nasıl bir yer tutacağını, bilimsel verilerin ahlâk sorunlarına nereden ışık tutabileceğini örnekleyiş.

Gerçi doğalcı tutumu benimsemek kişiyi ahlâk sorunlarını bir anda çözüvermeye götürmeyecektir; ama doğalcı tutumu benimsemek, sorunların ne olduğunu, güçlüklerin nerede yattığını, tartışılması, belgelenmesi gerekenlerin neler olduğunu açıkça ortaya koymaya yol açacaktır. Doğalcı tutum, ahlâk sorunlarındaki güçlükleri yenmese bile, güçlükleri yenmek üzere bir yol gösteren tutumdur. Bu tutum ahlâk felsefesi sorunlarını ele alırken bilimden, bilimsel verilerden nasıl yararlanacağımız konusunda önemli tutamaklar vermektedir. Kısaca söylendikte doğalcı tutum, ahlâk sorunları karşısında başarılı, verimli bir tutumdur; ama bu yargı, doğalcı tutumda olanların ahlâk sorunlarında işin içinden çıktığı anlamını taşımaz. Doğalcı tutum, ahlâk sorunlarında işin içinden çıkmasıyla değil, işin içinden nasıl çıkılabileceğini ilkece gösterilmesiyle başarılıdır. Bu gösterilen yolla işin içinden çıkmak yüzyıllar boyu bir çalışma gerektirse bile.